

Simona Maria CURSARU - HERLEA

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Istorie și Patrimoniu "Nicolae Lupu"
"Lucian Blaga" University of Sibiu, "Nicolae Lupu" Faculty of History and Patrimony

Capidava

O cetate milenară a Dobrogei

CAPIDAVA - a millenary fortified town of Dobrogea

The first excavations at Capidava started in 1924 under the guidance of professor Grigore Florescu. The archaeological excavations started at that time were stopped twice in the Communist period between 1949-1954 and between 1960-1965, but even so the archaeological researches continued until today. After Grigore Florescu the excavations have been continued by his son Radu until his premature disappearance in 2003. From 2004 until today the excavations are led by Ioan Carol Opreș from the University of Bucharest.

Keywords: Romania, Dobrogea, Capidava, archaeological sit, archaeological excavations

Institution's address: Bd-ul Victoriei, Nr. 5-7, Sibiu, 550024, România; tel: +40-(269),

fax: +40-(269), e-mail: istorie@ulbsibiu.ro

Personal e-mail: cmaria1978@yahoo.com

Ruinele cetății de la Capidava (com. Topalu, jud. Constanța) au fost cunoscute folcloric, mai ales în spațiul dobrogean, încă din secolul al XVIII-lea. Dovada adusă în sprijinul acestei afirmații este faptul că în secolul al XVIII-lea pe teritoriul comunei Topalu situată pe malul drept al Dunării a fost întemeiată colonia militară otomană ce s-a numit la început Kale-Köy, adică „satul cetății” și care, ulterior, în a doua jumătate a secolului XIX, a preluat numele cetății antice Capidava, în vecinătatea căreia se formase.

Capidava este un toponim cu rezonanță getică¹, care înseamnă „așezarea de la cotitură”, de la cotul pe care-l face Dunărea între satele Dunărea și Topalu. Dar despre așezarea celor care au dat numele acestui loc, nu avem, deocamdată, nicio altă informație în afara mărturiilor arheologice - fragmente ceramice, stânci de calcar ortogonale - prelevate cu prilejul săpăturilor efectuate în jurul cetății². Vasile Pârvan era de părere că în această zonă de contact a geților din Dobrogea cu cei din Câmpia Muntenă s-ar fi aflat nucleul regatului lui Dapyx, cel împotriva căruia, în anul 28 d. Hr., s-a îndreptat campania condusă de Marcus Licinius Crassus, proconsulul Macedoniei³.

Importanța Capidavei, atât în epoca preromană cât și în epoca romană se explică prin poziția sa geografică. În primul rând se află așezată la un nod de drumuri,

unul fiind Melcișul, ce străbate toată Balta Ialomiței de la Bordușani la Capidava, iar al doilea, Drumul Olacului, care traversează Dobrogea de la Dunăre la Mare, pe traseul Capidava, Ulmetum, Histria⁴. În al doilea rând Dunărea prezintă în acest loc o trecere foarte lesnicioasă dintr-o parte în cealaltă (un vad).

Ridicarea de către romani a unui castru la Capidava se înscrie în programul de fortificare a *limes*-ului dunărean, inițiat de către împăratul Traian la începutul secolului al II-lea p. Chr., în contextul pregătirii războiului cu dacii. Castrul, situat pe malul drept al Dunării, a fost amplasat pe un pinten înalt de stâncă, ce oferea o poziție strategică naturală de apărare a importantului vad de trecere a fluviului. La venirea lor, romanii au păstrat, ca în multe alte cazuri, denumirea locală, pe care, sub diferite forme (Calidava, Cappidava, Capidapa, Kápidaba) o regăsim în izvoarele antichității târzii și în cele bizantine, ea rezistând până în zilele noastre⁵.

Din această primă fortificație romană, se mai păstrează astăzi foarte puține urme⁶, ea fiind afectată de invazia costobocilor din anul 170⁷ pentru ca mai apoi să fie distrusă de goții în timpul atacurilor din anii 248-250⁸. Este de presupus că, la fel ca celelalte castre de la începutul secolului al II-lea p. Chr., fortificația avea un plan dreptunghiular apropiat de pătrat, patru porți și colțuri rotunjite, cu turnuri interioare. De asemenea, dispunea și de o instalație portuară, care probabil era accesată printr-o poartă specială situată pe flancul

dinspre Dunăre al cetății⁹. După distrugerile provocate de goți, castrul este refăcut din temelie în a doua jumătate a secolului al III-lea, însă fără mari abateri de la planul castrului anterior. Noua fortificație urmează deci vechiul traseu și se înscrie în forma unui dreptunghi ce măsoară 105 X 127 m, cu ziduri masive de peste 2 m și înalte de 5-6 m, ce aveau de-a lungul lor mai multe turnuri, dar în contextul în care la începutul secolului XX o porțiune din latura dinspre Dunăre și aproape jumătate din latura de sud-vest au fost distruse de o carieră de piatră, din aceste turnuri se păstrează astăzi doar 7, înalte de până la 11 m¹⁰ (în centrul laturilor avem turnuri patrate masive, la colțuri turnuri în formă de „evantai” și două turnuri în formă de U pe singura latură lungă păstrată). Cetatea astfel refăcută durează până în a doua jumătate a secolului al IV-lea, când a avut loc o a doua reconstrucție masivă¹¹. Cu acest prilej turnul porții a fost amplificat, cele două turnuri în formă de U au fost demantelate iar curtile și turnurile au fost întărite¹².

Pentru reconstrucția zidurilor și turnurilor s-au folosit adesea capiteluri, arhitrave, statui de divinități, reliefuri votive de cult sau funerare¹³, ce atestă faptul că încă din secolul al II-lea, în jurul castrului s-a dezvoltat o așezare civilă, ce apare menționată în inscripții cu termenul *locus*¹⁴, capitală a unei circumscripții teritoriale (*territorium Capidavense*)¹⁵ ce cuprindea mai multe așezări cu caracter rural (*vici*) și *villae rusticae*¹⁶.

Din a doua jumătate a secolului al III-lea și până la sfârșitul stăpânirii romane la Dunărea de Jos, Capidava este menționată în izvoare ca un puternic centru militar, economic și religios¹⁷. În ceea ce privește acest ultim aspect, din Notitia Episcopatum aflăm despre existența la Capidava a unui centru episcopal al Scythiei¹⁸, fapt atestat și de unele descoperiri arheologice între care cea mai importantă este bazilica paleocreștină aflată în colțul de nord-est al cetății și care se pare că a funcționat cel puțin până în tipul domniei lui Justin II (565-568)¹⁹.

În a doua jumătate a secolului al V-lea, în contextul raidului pustiitor al hunilor, cetatea este din nou distrusă, dar spre sfârșitul secolului al V-lea²⁰, după ce Imperiul de Răsărit reintră în stăpânirea *limes*-ului dunărean, cetatea va fi refăcută. O nouă perioadă dificilă în Dobrogea este creată de incursiunile kutrigurilor de la mijlocul secolului al VI-lea. Ca și celelalte așezări din această provincie, Capidava a avut de suferit distrugerii violente²¹ (559 p. Chr.) provocate de această populație nomadă înrudită cu hunii. Refăcută într-o oarecare măsură în timpul lui Iustin II, ea a avut de suportat și invazia pârjolitoare a avarilor din anul 587. Însă, datorită faptului ca stațiunea militară de aici avea sarcina de a supraveghea un important punct de trecere peste Dunăre, cetatea nu a fost părăsită, dar în condițiile în care nu mai existau forțe fizice și economice suficiente pentru a o reface în întregime, la începutul secolului al VII-lea²² garnizoana

și fortul se vor restrânge doar la sfertul de sud al vechii cetăți, în rest locuirea fiind, se pare, întreruptă la sfârșitul secolului al VI-lea pentru o perioadă de aproape trei secole.

Locuirea a fost reluată în secolul al IX-lea, când pe ruinele Capidavei romane se înfirpă o așezare de stratioți (grâniceri-țărani) pentru a apăra vadul de aici. Acești grâniceri-țărani, care par a fi localnici dobrogeni amestecați cu populația slavă²³, au ridicat un zid nou²⁴, format din pietre legate cu pământ, aproape pe traseul vechiului zid de incintă, iar în jurul acestui zid au săpat un șanț de apărare.

În a doua jumătate a secolului al X-lea, în contextul disputelor dintre Imperiul Bizantin și Rusia Kieveană, care amenința cu ocuparea regiunii, a fost afectată, se pare, și cetatea de la Capidava, locuirea cunoscând o scurtă întrerupere. Însă, după restabilirea păcii în zonă prin victoria din anul 971 obținută de împăratul Ioan Tzimiskes împotriva cneazului kievean Sviatoslav la Durostorum-Silistra, cetatea cunoaște un nou moment de strălucire. Ioan Tzimiskes reorganizează thema Paristrion și reface fortărețele de pe vechiul *limes* scitic. Capidava își reocupă astfel locul între principalele puncte fortificate ale sistemului defensiv bizantin.

Această etapă de locuire, ce începe în anul 971, cunoaște trei momente distincte²⁵: a). perioada până la revirimentul bulgar din anul 980; b). perioada dintre campania antibulgară a împăratului Vasile al II-lea din anul 986 și raidurile pecenegilor din anul 1036; c). perioada cuprinsă între 1036 și invazia pecenegilor din anul 1046²⁶ sau atacul uzilor din anul 1064²⁷.

Ceea ce știm astăzi despre străvechea așezare dobrogeană este rodul unor îndelungi cercetări. Primii care au manifestat interes pentru vestigiile de la Capidava au fost Căpitanul Mihai Ionescu-Dobrogeanu (1866-1938), profesor la liceul Mircea cel Bătrân din Constanța și membru al Societății Regale de Geografie, dar mai ales istoricul și arheologul Grigore Tocilescu (1850-1909) care a publicat inscripții latine din toată Dobrogea. Însă cel care a inițiat proiectul primelor cercetări sistematice de la Capidava a fost istoricul și arheologul Vasile Pârvan, care încă din 1906, într-un articol (Salsovia) publicat în *Convorbiri literare* scotea în evidență importanța cercetării *limes*-ului dunărean din Dobrogea romană, pentru istoria țării noastre. În august 1912, savantul a efectuat o perieghză arheologică, identificând cetatea și cerându-i colaboratorului său Pamfil Polonic tatăl să ridice un plan de situație sumar al ruinelor. La acest moment, datorită faptului ca cetatea era așezată pe un masiv de piatră calcaroasă de bună calitate, frații Ghenciu din Brăila, au obținut de la stat autorizarea de a o exploata, amenințând cu distrugerea întreaga cetate²⁸. Această exploatare a continuat până în vara anului 1913, când, în urma intervențiilor făcute de Vasile Pârvan pe lângă forurile în drept, activitatea carierei a fost oprită, însă pe latura de nord-vest a

cetății fusese deja dărâmată o suprafață care mergea spre interior pe circa 20 m²⁹.

Din cauza împrejurărilor nefavorabile, abia în 1924 au putut fi inițiate primele săpături sistematice la Capidava. Cercetarea a fost încredințată lui Grigore Florescu, unul dintre asistenții lui Vasile Pârvan, ulterior conferențiar de epigrafie și antichități în cadrul Facultății de Litere a Universității din București. Grigore Florescu a condus cercetările de pe acest șantier din 1924 – cu unele întreruperi – până în anul 1960³⁰.

În perioada de început a cercetărilor, între anii 1924 și 1942 la Capidava au fost întreprinse lucrări de degajare a zidului de incintă și de evacuare a sedimentelor din turnuri, după care s-a trecut la consolidarea curtinelor și a turnurilor. În ceea ce privește modul de a efectua săpătura pentru degajarea zidului de incintă s-a optat într-o primă fază pentru sistemul tranșelor³¹, urmând ca ulterior să se astupe tranșea în vederea unei mai bune conservări a ruinelor cercetate. Însă datorită faptului că ruinele se păstrau pe o înălțime de 3 pînă la 5 m, într-un loc atingând chiar 7 m, s-a hotărât ca monumentul să fie degajat în întregime de dărâmături și apoi să fie consolidat. Astfel, turnurile au fost consolidate în întregime, iar dintre cortine doar două au putut fi consolidate, și anume cea dintre turnul din colțul de est al cetății și turnul mic rotund, pe latura de nord-est și pe cea dintre același turn de colț și poarta cetății, pe latura de sud-est. Pe celelalte cortine se mai păstrau fragmente din zidul incintei de epocă medievală timpurie, construit din piatră cu pământ și nu au putut fi consolidate, însă le-a fost întărit sau refăcut paramentul exterior, deteriorat din cauza unui incendiu suferit în antichitate.

Cu prilejul acestor lucrări de degajare a zidului de incintă și de evacuare a sedimentelor din turnuri, Grigore Florescu, deși nu a întocmit profile stratigrafice adecvate, a efectuat o serie de observații stratigrafice³². Săpăturile ulterioare au venit cu completări și modificări de date³³, însă nici astăzi nu avem o situație stratigrafică clară.

Aceste lucrări au durat aproape două decenii datorită cantității enorme de dărâmături din fața zidurilor, a modicității fondurilor de săpături la care se adaugă și întreruperea lucrului pentru câțiva ani, mai ales după moartea lui Vasile Pârvan³⁴. Prin urmare, după aceste prime campanii de cercetare s-a cunoscut Capidava romană doar din exterior, prin zidurile și turnurile degajate, din materialele sculpturale, epigrafice și monetare descoperite aici, iar prin ruptura provocată de cariera de piatră în colțul de vest s-au făcut determinări asupra straturilor de dărâmături și depuneri din epoca romană. Toate informațiile culese în această perioadă fac obiectul capitolului II al monografiei arheologice *Capidava*³⁵, apărută ulterior, în anul 1958. Însă pînă la apariția monografiei, Grigore Florescu oferă amănunte privind rezultatele cercetării

arheologice de la Capidava prin publicarea unor rapoarte și articole în reviste de specialitate³⁶.

Anii 1949 - 1954 au fost marcați de o puternică influență sovietică în cultura românească, rolul slavilor în istoria noastră devenise mult mai important decât cel al romanilor. În aceste condiții, în acești ani, săpăturile de la Capidava, precum și multe alte cercetări de teren privind epoca romană au fost întrerupte. Însă, o dată cu relativa îndepărtare a conducătorilor comuniști români de cei sovietici, o serie de manifestări și activități tradiționale ale culturii și ale disciplinelor istorice românești au fost reluate.

Începând din 1955, când au fost reluate săpăturile de la Capidava, Grigore Florescu a fost secondat de o întreagă echipă de tineri, ulterior cu toți cercetători și oameni de cultură consacrați: Petre Aurelian (1955), Petre Diaconu (1955-1956), Florin Anastasiu (1956-1957), D. Vâlceanu (1957-1958), Mișu Davidescu (1956), Adrian Rădulescu (1956), Simion Gavrilă (1957), Radu Florescu (1955-1959) și Gloria Ceacalopol (1958-1959). De asemenea, în această perioadă la cercetări au colaborat și arhiecții D. Teodorescu, G. Küst și Al. Munteanu³⁷.

Cercetările așezării medievale timpurii de la Capidava, începute în 1955, au continuat cu regularitate pînă în 1959, cetatea fiind împărțită în cinci sectoare pentru o mai ușoară urmărire pe plan a locuințelor³⁸. Începând din anul 1958, săpătura a ajuns în sectorul I (jumătatea dinspre nord - vest a cetății), unde s-a săpat intensiv în anii 1958-1959³⁹. O dată cu începerea săpăturii în sectorul I s-a trecut la caroiera generală a suprafeței cetății, în carouri de 5 X 5 m⁴⁰. Acest sistem de referință topografică a fost considerat convenabil ținând seama de câțiva factori și anume: gabaritele bordeielor medievale timpurii, densitatea acestora, dimensiunile construcțiilor din nivelele romane, precum și necesitatea de a avea profile stratigrafice prin fiecare încăpere⁴¹.

În ansamblu săpăturile din aceste campanii au urmărit să clarifice câteva probleme sesizate anterior, și anume: numărul de nivele de locuire medievală timpurie și caracteristicile fiecărui nivel; poziția stratigrafică a podinelor de pământ ars și raporturile acestora cu celelalte vestigii relativ contemporane; poziția topografică a cuptoarelor de pâine, al căror număr era evident că nu corespunde cu acela al bordeielor; iar la modul general s-a urmărit întregirea observațiilor permițând reconstituirea vieții așezării și colectivității medievale timpurii de la Capidava.

În ceea ce privește stratigrafia perioadei medievale timpurii, încă din 1955⁴² au putut fi sesizate fenomene de intersecție și suprapunere ale bordeielor, dar în etapa respectivă nu au putut fi deosebite decât două secvențe stratigrafice. Ulterior, în 1959⁴³, a putut fi surprinsă și o etapă de locuințe de suprafață, aproape integral distrusă de bordeie, deci anterioară celor două, stabilite mai înainte. În sfârșit completarea săpăturilor

din 1959, abia în 1971-72 a dezvăluit posibilitatea ca nivelele III și IV să comporte mai multe faze individualizate⁴⁴, prin urmare s-a constatat existența a șapte secvențe stratigrafice ce evoluează între secolele IX-XI⁴⁵. De remarcat este faptul ca la această concluzie s-a ajuns pornind doar de la două aspecte și anume: raporturile spațiale și planimetrice între bordeie și diferențierile între tipurile constructive ale acestora.

Materialul descoperit în cele cinci campanii de săpături arheologice (1955-1959) este format în mare parte din ceramică (ceramică locală de uz comun-ceramică incizată, ceramică lustruită, ceramică decorată cu angobă roșie, ceramică cu smalt verde-măsliniu)⁴⁶. Inventarul bordeielor mai cuprinde material osteologic (atât resturile osteologice cât și unelte din os cu diferite întrebuințări)⁴⁷, obiecte din metal (fier de plug, lame de cuțit, inele și cataramă de bronz, aplicații din bronz, cruciulițe din bronz⁴⁸ și plumb), obiecte din piatră și pământ (gretuți de plasă și de cântar, gresii de ascuțit, fusaiole) precum și monede⁴⁹.

Această etapă a cercetărilor a fost finalizată prin publicarea, în anul 1958, a monografiei arheologice "Capidava" volumul I, avându-i ca autori pe Grigore Florescu, Radu Florescu și Petre Diaconu. Oferind informații importante, mai ales în ce privește perioada medievală timpurie, această monografie este un punct de pornire pentru viitorii cercetători ai Capidavei, deși săpăturile ulterioare au adus, după cum era de așteptat, modificări de date.

Odată cu moartea profesorului Grigore Florescu, survenită în anul 1960, săpăturile au fost din nou întrerupte, de data aceasta pe considerente personale, legate de tendința de control politic a activității științifice. Abia în anul 1965, cu sprijinul Muzeului de Arheologie al Dobrogei din Constanța (astăzi Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța), Radu Florescu, fiul celui care deschisese primul șantier la Capidava, a reluat săpăturile, ajutat de arheologul Mihai Bucovăla, de la amintita instituție. În anii 1965 și 1966 Radu Florescu a lucrat cu muncitori zilieri angajați din sat, în anul următor s-a săpat cu o echipă formată din studenții anului I de la Institutul de arte plastice „N. Grigorescu” din București, secția I.T.A. în cadrul practicii de vară. Din anul 1968 a început lucrul cu brigăzi de muncă patriotică la care au participat elevii ai liceelor din Hârșova, Cernavodă, Constanța, Cobadin și Mangalia precum și studenți de la Institutul pedagogic din Constanța (în 1973)⁵⁰.

În ciuda unor lipsuri trecătoare de fonduri sau de tehnică, de atunci și până în prezent cercetările au continuat fără întreruperi, cu sprijinul actualului Muzeu de Istorie Națională și Arheologie din Constanța. Începând din 1967, a participat la săpături, din partea Institutului de Arheologie din București și Alexandru Simion Ștefan, care din 1968 și până în 1979 a cercetat în sectorul I, bazilica romano-bizantină, situată în colțul de nord al cetății. Din păcate,

rezultatele obținute de acest prim cercetător al bazilicii nu au fost publicate. De asemenea, din partea Muzeului de Arheologie al Dobrogei, au mai participat la cercetări între anii 1967 și 1969 și Corneliu Cârjan, Andrei Panaitescu și Tudor Mateescu, iar începând din anul 1969, din partea aceleiași instituții, au început să lucreze în cadrul echipei de la Capidava Zaharia Covacef și Nicolae Cheluță-Georgescu (Valeriu Georgescu). Acesta din urmă a colaborat la început cu Radu Florescu în sectorul I, a cărui cercetare s-a extins până în anul 1988, iar începând din anul 1976 a inițiat săpături în necropola tumulară și plană de la est-sud-est de cetate, până în anul 1988 când a trecut la explorarea termelor romane de la sud-est de cetate. Cercetarea necropolei romane începută în iarna anului 1976 a fost declanșată de o săpătură de salvare, datorată construcției drumului județean Cernavodă-Hârșova care trecea prin această necropolă⁵¹. Însă, din cunoștințele noastre, nici rezultatele cercetării din acest punct nu sunt accesibile. În afara unui raport preliminar publicat în 1979⁵², nu cunoaștem nici un alt raport sau articol privind cercetările necropolei romane. Cercetările edificiului termal, efectuate de Nicolae Cheluță-Georgescu până în 1992 au dezvelit circa 600 m². Din informațiile obținute în urma acestor cercetări au rezultat: un relevu efectuat de arhitectul A. Sion, trei profile stratigrafice, realizate de N. Cheluță-Georgescu, precum și o înregistrare video a sitului realizată de V. Maxim în 1992. Nu există documentație scrisă.

În ceea ce privește activitatea doamnei Zaharia Covacef, aceasta, după o scurtă campanie la ferma romană de pe Vlahcanara, în afara cetății, a reluat săpăturile din sectorul V, situat în colțul de est al cetății, urmărind de această dată nivelul romano-bizantin și roman târziu, (acest sector a fost cercetat în campania din anul 1955, dezvelindu-se locuințele ce aparțineau secolelor IX-XI⁵³). Campaniile de săpături arheologice efectuate în sectorul V din 1975 și până în prezent au lămurit o serie de probleme, dar au deschis totodată noi semne de întrebare la care se va putea răspunde numai când se va epuiza întreaga suprafață propusă spre cercetare.

Începând din anul 1968 și până în 1974 la Capidava a fost cercetată o suprafață de circa 1200 m², din așezarea medievală timpurie, sectorul I⁵⁴, iar în total, din anul 1955 până în 1974 s-a săpat în nivelul medieval timpuriu pe o suprafață de 4.000 m², fiind în mare parte epuizat⁵⁵. Suprafața săpată între anii 1968 și 1974 a adus noi precizări în ceea ce privește stratigrafia așezării medievale timpurii⁵⁶ de la Capidava. De asemenea, a înlesnit precizarea unor elemente de urbanistică cum ar fi planimetria axială ortogonală a nivelului I cu locuințe de suprafață, precum a confirmat gruparea cuptoarelor de pâine în anumite puncte ale așezării care rămân constante de-a lungul mai multor nivele și faze, ceea ce este o dovadă de

continuitate în organizarea comunității care locuia așezarea. În sfârșit s-au putut preciza unele elemente legate de amenajarea interiorului bordeielor: faptul că vasele ceramice erau suspendate pe lângă pereți sau de acoperiș de unde au căzut cu gura în jos, aproape întodeauna, ne sugerează folosirea unor polițe sau prepelece, precum și modul de construcție și folosire a așa ziselor vetre portative din nivelul III. Este de semnalat și descoperirea unui capac de cruce relicvar și de asemenea a unei monede de la Mauriciu Tiberiu (582-602)⁵⁷.

Din anul 1985 a început să lucreze la Capidava și Cristian Matei care, după o campanie în care l-a secondat pe Radu Florescu în sectorul I, a inițiat cercetarea portului antic (sectorul XI), cercetare finalizată cu o teză de doctorat⁵⁸. Apoi, în condițiile în care documentația primului cercetător (Alexandru Simion Ștefan) al bazilicii romano-bizantine a rămas inaccesibilă, Cristian Matei a reluat în campaniile din anii 1995-1999 și 2004 săpăturile din sectorul I, bazilică, urmărind nivelele romano-bizantine și romane târzii.

Practica de vară a studenților începuse încă din anul 1967, dar se desfășurase cu efective mici și în condiții precare, abia începând cu anul 1988 s-au creat condiții pentru o participare masivă, însă același an a fost marcat de absența fondurilor de săpătură și organizarea cercetărilor s-a făcut numai cu studenți voluntari. Tot din acest an, 1988, a fost reconstituită în echipă și Gloria Ceacalopol, care a inițiat reluarea săpăturilor pentru explorarea nivelului romano-bizantin, din sectorul III, secondată de, pe atunci, studenții Costin Miron (astăzi lector la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu) și Ioan Carol Opreș (astăzi responsabilul cercetărilor arheologice de la Capidava și conferențiar la Universitatea din București). În acest sector săpăturile au fost continuate de Radu Florescu (1990-1997) și de Ioan Carol Opreș (1990-2006), acesta din urmă extinzând, din anul 2000, cercetarea și în sectorul VI⁵⁹. În timp ce Costin Miron, după o întrerupere de șase ani (1992-1998), a revenit reluând săpăturile din sectorul VII, unde urmărește nivelele romano-bizantine și romane târzii. Rezultatele cercetărilor întreprinse la Capidava de Ioan Carol Opreș și Miron Costin au fost expuse în rapoarte și articole publicate în reviste de specialitate, dar mai ales în tezele de doctorat ale acestora⁶⁰.

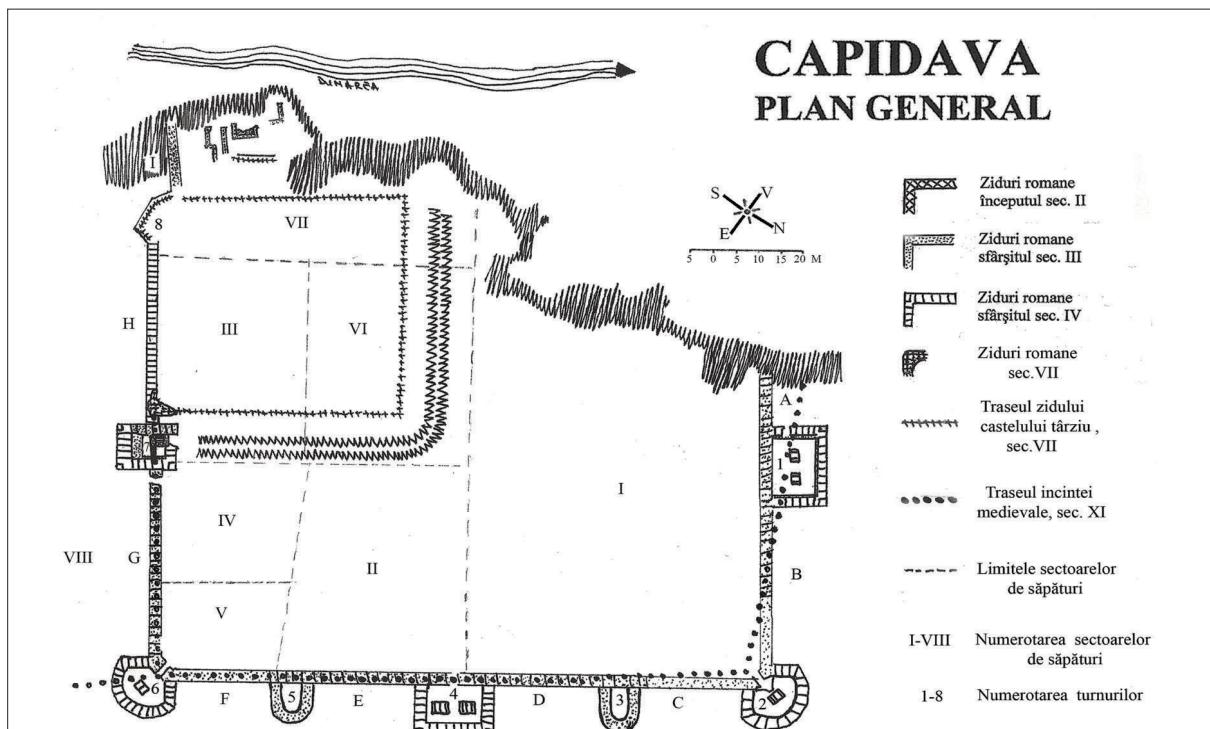
Între anii 2000 și 2005 am participat la săpăturile din sectorul VII, în echipa condusă de Miron Costin. În această perioadă ne-am ocupat și de rearanjarea și reinventarierea pieselor din depozitul de la Capidava, îndreptându-ne în anii următori spre o cercetare mai atentă a ceramicii medievale timpurii (sec. IX-XI) de aici. În urma acestei cercetări a rezultat o lucrare de licență, câteva articole în reviste de specialitate⁶¹ și, în viitorul apropiat, urmează susținerea tezei de doctorat care are ca temă ceramica medievală din sec. IX-XI de la Capidava.

Tot de la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu participă la săpături în anul 2001 și Marian Țiplic, care a deschis un sector de cercetare *extra muros* (sectorul VIII), trasând o secțiune magistrală perpendiculară pe latura de sud-est a cetății⁶². Întreruptă timp de un an, din motive mai mult sau mai puțin obiective, cercetarea în acest sector este reluată în anul 2003, de data aceasta responsabil de sector fiind Zeno Karl Pinter, asistat în campania din anul 2003 de Marian Țiplic iar în campaniile din anii 2005-2008 de Claudia Urduzia.

Din anul 1999, la săpăturile efectuate în sectorul V, Zaharia Covacef a fost asistată de arheologul Cătălin Dobrinescu reprezentant al aceleiași instituții - Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța (MINAC). Acesta din urmă întreprinde în vara anului 2002 o periegheză arheologică pe traseul Capidava-Ghindărești care duce la identificarea unor urme de locuire din prima epocă a fierului și din epoca medievală în punctul numit „La Bursuci” situat pe malul înalt al Dunării la circa 4 km în aval de cetatea Capidava. Fragmentele ceramice de tip Babadağ I și II descoperite la baza terasei, afectată de o mai veche carieră de exploatare a calcarului precum și de apele Dunării, la care se adaugă volumul relativ redus al cercetărilor sistematice în așezările din prima epocă a fierului, în Dobrogea, l-au determinat pe Cătălin Dobrinescu să înceapă în vara anului 2003 săpăturile de salvare în punctul amintit. Cercetările au continuat în campaniile din anii 2004, 2005, 2006 (în primii doi ani Cătălin Dobrinescu a fost asistat de colega sa, Valentina Voinea) și au dus la identificarea a două niveluri de locuire, unul medieval (sec. X p Chr.) și al doilea hallstattian (datat în sec. X-IX a. Chr.)⁶³.

Radu Florescu a condus cercetările de la Capidava până la dispariția sa prematură, în toamna anului 2003, fiind urmat la conducerea șantierului de Conf. Univ. Dr. Ioan Carol Opreș de la Universitatea din București.

Desfășurarea de aproape opt decenii a cercetărilor de la Capidava este departe de a se apropia de sfârșit. Importantele date acumulate până în prezent s-au concretizat într-un impresionant număr de lucrări: monografia arheologică (vol. I), studii și articole, precum și frecvente prezențe în cataloagele de specialitate. Datorită descoperirilor dintre care multe cu caracter unicat, Capidava și-a dezvăluit importanța deosebită, de fortificație din perioada târzie a Imperiului Roman, oferind un exemplu tipic – în planul organizării militare, administrative și eclesiastice – de trecere de la Imperiul Roman la faza târzie a acestuia, apoi la perioada romano-bizantină și în sfârșit la cea medio-bizantină, devenind un șantier școală frecventat de studenți de la patru universități din România (Universitatea București, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București, Universitatea „Ovidiu” din Constanța, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu).

ABREVIERI

AARMSI = *Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice*, București.
 AEM = *Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich-Ungarn*, Vienna.
 APULUM = *Acta Musei Apulensis*, Alba Iulia.
 BSNR = *Buletinul Societății Numismatice Române*, București.
 CCDJ = *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos, Muzeul Dunării de Jos*, Călărași.
 Dacia = *Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie*, București, 1 (1924) – 12 (1948); N.S. *Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne*, București, 1 (1957) urm.
 Germania = *Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts*, Frankfurt am Main.
 Istros = *Istros. Buletinul Muzeului Brăilei*, Brăila.
 IGLR = Em. Popescu, *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV-XIII descoperite în România*, București, 1976.
 ISM V = Emilia Doruțiu-Boilă, *Inscriptiones Scythiae Minoris* (coord. D.M. Pippidi), vol. V. *Capidava-Troesmis-Noviodunum*, București, 1980.
 MCA = *Materiale și Cercetări Arheologice*, București.
 Peuce = *Peuce. Studii și comunicări de istorie veche, arheologie și numismatică*, Tulcea.
 Pontica = *Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie*, Constanța.
 Probleme de antropologie = *Probleme de antropologie*, București.
 RIAF = *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București.
 RIR = *Revista Istorică română*, București.
 SCIA = *Studii și cercetări de istoria artei*, București.
 SCIV(A) = *Studii de istorie veche (și arheologie)*, București.
 Thraco-Dacica = *Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie*, București.

Bibliography

A. *Monographs, Albums, Volumes of Popularisation, Theses of Doctorate*

- I. Barnea, Șt. Ștefănescu, *From the History of Dobroudja. III. Byzantines, Romanians and Bulgarians at South of Danube*, Bucharest 1971.
- Al. Barnea, *Dobroudja in IVth-VIIIth Centuries*, in *Al. Suceveanu, Al. Barnea, The Romanian Dobroudja*, Bucharest, 1991.
- Z. Covacef, *Sculptural Art in Roman Dobroudja. Ist and IIIrd Centuries*. Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2002.
- Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *Capidava. Archeological Monograph*, I, Bucharest, 1958.
- R. Florescu, *Capidava*, Ed. Meridiane, Bucharest, 1965
- R. Florescu, *Archeological Guide of Dobroudja*, Bucharest, Meridiane, 1968
- Cr. D. Matei, *Capidava and Danube in IIth-VIth centuries A.D.*, thesis of doctorate (scientific supervisor R. Florescu), University of Bucharest, Faculty of History, Bucharest, 1993.
- Ioan I.C. Opreș, *Roman late Ceramics of Dobrogea (Ivth -VIth A.D.)*. With special reference to *Capidava*, thesis of doctorate (scientific supervisor dr. Gh. POPILIAN), Ministry of National Education, Romanian Institute of Tracology, Bucharest, 2000.
- Ioan I.C. Opreș, *Roman late Ceramics and Paleobizantyne from Capidava in the Context of Discoveries from South Danube (IV-VI A.D.)*, Ed. Enciclopedică, Bucharest, 2003.

B. *Studies and Articles*

- Gl. Ceacalopol, *The Relic Cross from Capidava*, SCIA, IX, 1, 1962, p. 192-194
- N. Cheluță-Georgescu, *Considerations over the Type of the Medieval Houses from Capidava and Specific Elements of Their Inside Designs*, Pontica, 11, 1978, p. 211-222.

3. Z. Covacef, *Preliminary Report over the Archeological Research from Block V of Capidava* (Campaigns from 1975, 1976, 1978 și 1979), *Pontica*, 13, 1980, p. 254-274.
4. Z. Covacef, *Capidava in Vith Century A.D. Some Observations Over Research from the Fifth Block of the, Pontica*, 21-22, 1988-1989, p. 187-196
5. O. Damian, P. Damian, *Christian Elements of Byzantine Epoque at South Danube*, *Pontica*, 28-29, 1995-1996, p. 233-244 (pieces of Capidava discussed in p. 241-242).
6. Gr. Florescu, *Monumentum epigraphicum ineditum e Scythia Minore*, în vol. In memory of Vasile Pârvan, Bucharest, 1934, p. 134-137.
7. Gr. Florescu, *Capidava in the Migration Era*, *RIR*, 16, 1946, 4, p. 325-343.
8. R. Florescu, *The Problem of the Origins of the Romanian Pottery and Some New Findings at Capidava*, in Memory of George Oprescu at accomplishing, București, 1961, p. 199-210.
9. R. Florescu, *Mediobyzantine House from Capidava and His Role in the Life of the Stratiotai*, Days of Romanian Anthropology Session– The Universe of the House, Sibiu 2001 (the volume completes the sessions held at Sibiu during 1999-2001), Sibiu, 2004, p. 253-261.
10. R. Florescu, N. Cheluță-Georgescu, *Excavations From Capidava*, *Pontica*, 7, 1974, p. 417-435.

Note:

1. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *Capidava, monografie arheologică*, vol I, București, 1958, p.11.
2. R. Florescu, *Capidava*, București, 1965, p. 6; idem, *Ghid arheologic al Dobrogei*, București, 1968, p. 72.
3. V. Pârvan, *Getica*, București, 1926, în *ARMSI*, ser. III, t. III, p. 89.
4. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *op. cit.* p. 12-13; R. Florescu, *op. cit.*, p. 5.
5. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *op. cit.*, p. 11.
6. Fundația de zidărie cu grosimea de 1,20 m a unui turn din cetatea sec. II-III apare în turnul nr. 7 al cetății din secolul al IV-lea, care flanchează principala poartă de acces în partea de sud a cetății și un fragment de zid înglobat în temelia curtinei A. Cf. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *op. cit.* p. 14.
7. Al. Suceveanu, *La Dobroudja aux Ier-IIIe siècles n.è.*, în Al. Suceveanu, Al. Barnea, *La Dobroudja romaine*, București, 1991, p. 33.
8. Ibidem, p. 34.
9. Cr. Matei, *Cercetările arheologice în zona instalației portuare antice de la Capidava*, I, în *CCDJ*, III-IV, 1987, p. 99; Ioan I.C. Opreș, *Ceramica romană târzie și paleobizantină de la Capidava în contextul descoperirilor de la Dumărea de Jos (sec. IV-VI p. Chr.)*, București, 2003, p. 19.
10. R. Florescu, *Capidava, op. cit.*, p. 13.
11. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *op. cit.*, p. 14; R. Florescu, *Ghid arheologic... op. cit.*, p. 72-73.
12. Ibidem, p. 73.
13. "numai schimbarea de credință, apariția creștinismului și furia iconoclastă împotriva monumentelor păgâne au putut șterge sentimental de respect religios față de ele și au permis transformarea lor în material constructiv". Apud: R. Florescu, *Capidava, op. cit.*, p. 13.
14. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *op. cit.*, p. 20-21.
15. La acest fapt se pare că a contribuit și starea de fapt anterioară: nucleu al regatului lui Dapix, apoi după intrarea Scythiei Minor în cadrul provinciei Moesia așezarea civilă de la Capidava a găzduit un birou vamal pentru *portorium publicum ripae Thraciae* și o stațiune pentru beneficiari. V. Pârvan, *op. cit.*, p. 89; Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *op. cit.*, p. 89-90, 107-108.
16. Maria Munteanu, *Cu privire la organizarea administrativă a teritoriului capidavens (sec. I-III)*, în *Pontica*, 3, 1970, p. 212-213; Ioan I.C. Opreș, *op. cit.*, p. 20-21.
17. Ioan I.C. Opreș, *op. cit.*, p. 21-22; idem, *Cetatea cu un mileniu de istorie-Capidava*, în *Magazin Istoric*, s.n., XXXIX, nr. 9 (462), septembrie 2005, p. 11.
18. idem, *Ceramica romană târzie... op. cit.*, p. 21.
19. Ibidem, p. 22; idem, *Cetatea... op. cit.* p. 12.
20. R. Florescu, *Capidava, op. cit.*, p. 18.
21. Z. Covacef, *Cercetările din sectorul V al cetății Capidava*, în *MCA*, XV, 1983, p. 362.
22. R. Florescu datează ridicarea fortului la sfârșitul secolului al V-lea. Cf. R. Florescu, *Capidava, op. cit.*, p. 18; Pe baza analogiilor de plan cu fortificația de la Abusina (Eining) Sandor Soproni propunea o datare și mai timpurie- sfârșitul secolului al IV-lea. Cf. Sandor Soproni, *Nachvalentinianische Festungen am Donaulimes*, în *Studien zu den Militärgrenzen Roms*, III, Stuttgart, 1986, p. 409-415. P. Diaconu datează fortul în secolul al X-a. Cf. P. Diaconu, *Despre datarea valului de piatră din Dobrogea și localizarea evenimentelor din nota toparbului grec*, în *Studii. Revista de istorie*, București, XV, 1962, 5, p. 1228 și nota 3; Z. Covacef, datează micul fort la începutul secolului al VII-lea. Cf. Z. Covacef, *Cercetările din sectorul ..., op. cit.*, p. 362; Ioan I.C. Opreș, datează fortul tot la începutul secolului al VII-lea. Cf. Ioan I.C. Opreș, *Capidava, 1993. Sectorul III. în Cronica săpăturilor arheologice*, Campania 1993, Satu Mare, 1924, p.13.
23. R. Florescu, *Capidava, op. cit.*, p. 23;
24. R. Florescu, *Date noi de la Capidava*, în *APVLLVM*, VI, 1967, p. 265-266; P. Diaconu, *Les Petchénegues au Bas-Danube*, București, 1970, p. 27-28, susține că zidul a fost ridicat în timpul împăratului Ioan Tzimiskes.
25. R. Florescu, Z. Covacef, *Stratigrafia Capidavei romane târzie și feudale timpurii*, în *Pontica XXI-XXII*, 1988-1989, p. 244.
26. Gh. Mănușu-Adameșteanu, *Din nou despre monedele bizantine turnate din secolul al XI-lea descoperite în Dobrogea*, în *Peuce*, XII, 1996, p. 326, pe baza a trei monede de la împăratul Constantin IX (1042-1055), ce reprezintă ultimele descoperiri monetare de aici, optează pentru încetarea locuirii în anul 1046.
27. R. Florescu, Z. Covacef, *op. cit.*, p. 244, propune această cronologie având drept criteriu situațiile stratigrafice și tipologia locuințelor, dar prelungirea perioadei de funcționare a acestei așezări până în anul 1064 nu este susținută de nici o monedă de la împăratul Constantin X (1059-1067).
28. Ioan I.C. Opreș, *Cetatea... op. cit.*, p. 10.
29. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *op. cit.*, p. 26.
30. În anul 1960 Gr. Florescu moare pe șantierul arheologic de la Drobeta.
31. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *op. cit.* p.28-29.
32. Grigore Florescu, *Les fouilles archéologiques de Capidava, în Dacia*, 5-6, 1935-1936, p. 351-366; idem, *Les fouilles*

- archéologiques de Capidava 1940-1945, în *Dacia*, 11-12, 1945-1947, p. 209-217.
33. Gr. Florescu, R. Florescu, Ștefan Constantinescu, P. Diaconu, Mișu Davidescu, Gavrilă Simion, *Capidava. Raport asupra activității arheologice din 1956*, MCA, 5, 1959, p. 555-559; Gr. Florescu, R. Florescu (Fl. Anastasiu, D. Vâlceanu, T. Mateescu, Dinu Teodorescu, P. Munteanu), *Săpăturile arheologice de la Capidava*, MCA, 6, 1959, p. 618; R. Florescu, *Date noi... op. cit.*, p. 259; R. Florescu, N. Cheluță-Georgescu, *Săpăturile de la Capidava*, în *Pontica*, 7, 1974, p. 417-425; R. Florescu, *Date noi cu privire la cronologia Capidavei romane târzii*, în *Pontica*, 8, 1975, p. 361-371; Z. Covacef, *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice din sectorul V al cetății Capidava.*, *Pontica*, XIII, 1980, p. 254-268; R. Florescu, Z. Covacef, *op. cit.*, p. 197-244.
34. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *op. cit.* p. 29.
35. Grigore Florescu, *Rezultatele săpăturilor arheologice din anii 1924-1942. Epoca Romană*, în *Capidava I, op. cit.* p. 25-72.
36. Grigore Florescu, *Fouilles et recherches archéologiques à Calachioi (Capidava?)*, în *Dacia*, 3-4, 1927-1932, p. 483-513; idem, *Monuments épigraphiques inédits de Capidava*, în *Istros*, I, 1934, 2, p. 249-261; idem, *Monumentum epigraphicum ineditum e Scythia Minore*, în vol. *În memoria lui Vasile Pârvan*, București, 1934, p. 134-137; idem, *op. cit.*, în *Dacia*, 5-6, 1935-1936, p. 351-366; idem, *Ein germanischer Name aus Capidava*, *Germania*, 22, 1, ian. 1938, p. 54-55; idem, *Fouilles archéologiques de Capidava. 1937-1940.*, în *Dacia*, 7-8, 1937-1940, p. 345-351; idem, *Monumente epigrafice în legătură cu problema continuității*, în *R.I.R.*, 10, 1940, p. 164-174; idem, *Capidava*, în vol. *În amintirea lui Constantin Giurescu*, București 1944, p. 249-261; idem, *Capidava în epoca migrațiilor*, în *R.I.R.*, 16, 1946, 4, p. 325-343; idem, *op. cit.*, în *Dacia*, 11-12, 1945-1947, p. 209-217; idem, *Săpăturile arheologice de la Capidava (1948)*, în *Studii. Revistă de știință și filosofie*, II, 1, 1949, p. 130-131; idem, *O nouă inscripție referitoare la familia Cocceilor dela Capidava*, în *SCIV*, 1, 2, 1950, p. 126-138; idem, *O piatră de hotar de la Capidava*, în *SCIV*, VIII, 1957, p. 317-321.
37. www.cimec.ro, pagina rezervată șantierului arheologic Capidava, autor text Ioan I. C. Opreș.
38. Gr. Florescu, R. Florescu, Ștefan Constantinescu, P. Diaconu, Mișu Davidescu, Gavrilă Simion, *op. cit.*, MCA, 5, 1959, p. 555-564; Gr. Florescu, R. Florescu, *op. cit.*, MCA, 6, 1959, p. 617-627.
39. Gr. Florescu, R. Florescu, Gl. Ceacalopol, *Săpăturile arheologice de la Capidava*, (1958), MCA, 7, 1960, p. 571-581.
40. R. Florescu, N. Cheluță-Georgescu, *Săpăturile de la Capidava*, *Pontica*, 7, 1974, p. 417.
41. Ibidem, p. 417-418.
42. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *op. cit.* p. 72, 135.
43. Gr. Florescu, R. Florescu, *op. cit.*, în MCA, 6, 1959, p. 618; R. Florescu, *op. cit.*, *APVLM*, VI, 1967, p. 259-260.
44. R. Florescu, N. Cheluță-Georgescu, *op. cit.*, *Pontica*, 7, 1974, p. 419-428; idem, *op. cit.*, *Pontica*, 8, 1975, p. 78-84.
45. R. Florescu, Z. Covacef, *op. cit.*, p. 192-244.
46. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *op. cit.* p. 153-232; R. Florescu, N. Cheluță-Georgescu, *op. cit.*, *Pontica*, 7, 1974, p. 428-435.
47. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *op. cit.* p. 234-235.
48. Gloria Ceacalopol, *Crucea-relicvar de la Capidava*, în *SCLA*, anul, IX, 1, 1962, p. 192-194.
49. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *op. cit.* p. 234-244.
50. R. Florescu, N. Cheluță-Georgescu, *op. cit.*, *Pontica*, 7, 1974, nota 3, p. 417
51. N. Cheluță-Georgescu, *Cercetări efectuate în necropola romană, (Capidava-1978). Raport preliminar.* în MCA, XIII, 1979, p. 179.
52. Ibidem, p. 179-182.
53. La încheierea campaniei s-a raportat că din această suprafață, de aproape 500 m, s-a scos tot ceea ce înseamnă document istoric pentru epoca feudală timpurie. Cf. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *op. cit.*, p. 151-159, 162.
54. R. Florescu, N. Cheluță-Georgescu, *op. cit.*, *Pontica*, 8, 1975, p. 77.
55. idem, *op. cit.*, *Pontica*, 7, p. 417.
56. Ibidem, 421-427.
57. R. Florescu, N. Cheluță-Georgescu, *op. cit.*, *Pontica*, 8, 1975, p. 77-85
58. Cf. Matei, *Capidava și Dunărea în secolele II- VI d. Chr.*, teză de doctorat (coordinator științific R. Florescu) Universitatea București, Facultatea de Istorie, București, 1993.
59. Ioan I.C. Opreș, *Sectoarele III și VI*, în *Cronica cercetărilor arheologice*, Campania 2000, CIMEC, 2001, 35. Capidava, com. Topalu, jud. Constanța.
60. Ioan I. C. Opreș, *Ceramica romană târzie din Dobrogea (sec. IV-VI d. Hr.). Cu privire specială la Capidava*, teză de doctorat (coordonator științific dr. Gh. Popilian). Institutul Român de Tracologie, București, 2000; C. Miron, *Artă și religie în Dobrogea romano-bizantină*, teză de doctorat (coordonator științific Th. Năgler) Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, Facultatea de Istorie și Patrimoniu „Nicolae Lupu”, Sibiu, 2006
61. Simona Maria Cursaru, *Decorul vaselor de tip borcan descoperite la Capidava (secolele IX-XI)*, în *Suprafețe ceramice și design*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2007, p. 115-120; idem *Situația politică din Dobrogea în perioada primului Țarat Bulgar (681-971)*, comunicare prezentată la sesiunea națională anuală a Facultății de Istorie și Patrimoniu “Nicolae Lupu” Sibiu, din 7-8 aprilie 2007, desfășurată sub genericul “Sub semnul lui Clio”, (sub tipar); idem, *Dobrogea în perioada invaziilor pecenege (sec XI)*, comunicare prezentată la sesiunea națională anuală a Facultății de Istorie și Patrimoniu “Nicolae Lupu” Sibiu, din 4-5 aprilie 2008, desfășurată sub genericul “Sub semnul lui Clio”, (sub tipar).
62. Marian Țiplic, *Sectorul extramuran VIII*, în *Cronica cercetărilor arheologice*, Campania 2001, CIMEC, 2002, 49. Capidava, com. Topalu, jud. Constanța.
63. Cătălin Dobrinescu, Valentina Voinea, 45. *Capidava, com. Topalu, jud. Constanța. Punct: La Bursuci*, în *Cronica cercetărilor arheologice*, Campania 2003, CIMEC, 2004; Cătălin Dobrinescu, Valentina Voinea, Leonid Cârpuș, 62. *Capidava, com. Topalu, jud. Constanța. Punct: La Bursuci*, în *Cronica cercetărilor arheologice*, Campania 2004, CIMEC, 2005; Cătălin Ionuț Dobrinescu, 50. *Capidava, com. Topalu, jud. Constanța. Punct: La Bursuci*, în *Cronica cercetărilor arheologice*, Campania 2005, CIMEC, 2006